

Мика Валтари

СИНУХЕ ЕГИПТЯНИНА

София, 2025

Преводът е направен по изданието:

Mika Waltari

SINUHE EGYPTILÄINEN

KUUESTOISTA PAINOS

Werner Söderström Osakeyhtiö

Porvoo – Helsinki – Juva 1981

© Издателство „Изток-Запад“, 2025

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Борис Парашкевов, превод, 2025

ISBN 978-619-01-1547-2

Мика
Валтари

СИНУХЕ ЕГИПТЯНИНА

Животът на лекаря Синухе в 15 книги
(ок. 1390–1335 г.пр.Хр.)

Превод от фински
Борис Парашкевов

Съдържание

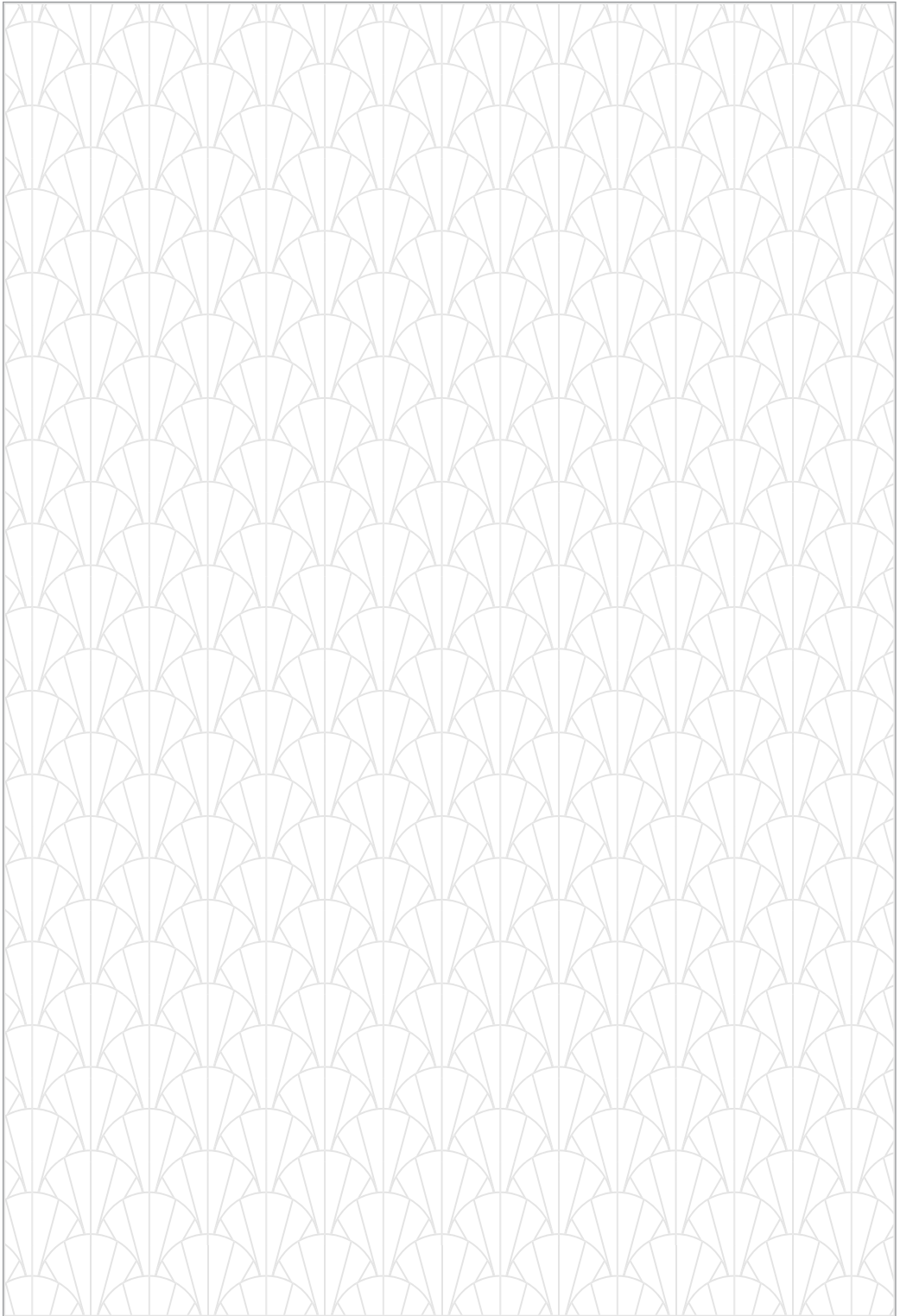
Първа част

Първа книга	
ТРЕСТИКОВАТА ЛОДКА.....	9
Втора книга	
ДОМЪТ НА ЖИВОТА.....	33
Трета книга	
ШЕМЕТЪТ НА ТИВА.....	56
Четвърта книга	
НЕФЕРНЕФЕРНЕФЕР.....	93
Пета книга	
ХАБИРИТЕ.....	121
Шеста книга	
ДЕНЯТ НА МНИМИЯ ЦАР.....	148
Седма книга	
МИНЕЯ.....	190
Осма книга	
ТЪМНАТА ПЕЩЕРА.....	215

Девета книга	
„КРОКОДИЛСКАТА ОПАШКА“.....	247

Втора част

Десета книга	
ГРАДЪТ НА НЕБЕСНИТЕ ВИСИНИ.....	291
Единайsetsa книга	
МЕРИТ.....	338
Дванайsetsa книга	
ВОДНИЯТ ЧАСОВНИК ОТМЕРВА ВРЕМЕТО.....	398
Тринайsetsa книга	
ЗЕМНОТО ЦАРСТВО НА АТОН.....	449
Четиринайsetsa книга	
СВЕЩЕНАТА ВОЙНА.....	494
Петнайsetsa книга	
ХОРЕМХЕВ.....	546
Мика Валтари и неговият роман	
„СИНУХЕ ЕГИПТЯНИНА“.....	595

Първа част

Първа книга

ТРЪСТИКОВАТА ЛОДКА

1

Аз, Синухе, син на Сенмут и жена му Кипа, пиша тия редове не за да възхвалявам боговете на Кеми*, защото боговете ми омръзнаха. Не за да възвеличавам фараоните, защото и техните дела ми омръзнаха. Пиша заради себе си. Не за да лаская богове и царе, нито пък воден от страх или с надежда за бъдещето. Досега толкоз много съм преживял и изгубил, че не ме терзае никакъв страх, а надеждата за безсмъртие ми омръзна също колкото боговете и фараоните. Ето защо пиша единствено заради себе си и предполагам, че по това се различавам както от всички писатели в миналото, така и от ония, които тепърва ще вземат перото.

Защото всичко писано досега е било или заради боговете, или заради хората. Фараоните причислявам към хората, понеже те са като нас – в омразата и страха, в алчността и разочарованията. Между тях и нас няма разлика. Ако ще и хилядократно да ги приравняват към боговете, те пак си остават хора като всички останали. Вярно, че разполагат с власт да дадат воля на омразата си и да избягат от страха си, ала тази власт не ги предпазва от алчността и разочарованието. Що се отнася до написаното, то е написано или по заповед на царете, или за възхвала на боговете, или за подвеждане на хората да повярват в неща, които никога не са се случвали. Или да повярват, че всичко е станало по-иначе, отколкото в действителност. Или че дялът на този и онзи в събитията е бил по-голям или по-малък, отколкото в действителност. Това имам предвид, като казвам, че всичко написано от дълбока древност до ден днешен е било заради боговете или заради хората.

* Древно название на Египет, означаващо Черната земя. [Всички бележки под линия, без изрично упоменатите, са на преводача.]

Всичко се връща към старото, под слънцето няма нищо ново и човекът не се променя, макар облеклото и думите в езика му да се менят. Затуй не ми се вярва в бъдеще да се пише по-иначе, отколкото досега, щом и човекът си остава все същият. Хората се нахвърлят на лъжата като оси на мед, думите на разказващия приказки, приклепнал край бунището на уличния ъгъл, ухаят като тамян, ала от истината хората бягат.

Но аз, Синухе, син на Сенмут, в старостта и разочарованието си се наситих на лъжата. Ето защо пиша единствено заради себе си и само онова, което съм видял с очите си или съм чул да разказват като истинно. По това се различавам от всички живели преди мен и от ония, които ще дойдат след мен. Защото човек, който реди думи върху папируси, и особено такъв човек, който кара да издълбаят в камък името и делата му, таи надеждата, че думите му ще се четат и бъдните поколения ще величават делата и мъдростта му. А в моите думи няма много за величаене, делата ми не заслужават възхвала, мъдростта горчи на сърцето ми и не радва никого. Децата няма да чертаят думите ми върху глинени плочки, когато се упражняват в изкуството да пишат. Хората няма да ги повтарят, за да изглеждат по-умни чрез мъдростта ми. Не, пишейки тези редове, аз изоставям надеждата някога да бъда четен и разбран.

Защото в своята злост човекът е по-жесток и безпощаден от крокодила в Нил. Сърцето му е по-корово от камък. Суетата му не познава граници. Потопиш ли го в реката, той ще си бъде същият, щом дрехите му изсъхнат. Потопиш ли го в тъга и разочарование и успее ли да се съвземе, той пак ще си бъде същият както преди. Много промени съм видял през живота си аз Синухе, и все пак всичко си оставаше същото, а човекът – непроменен. Е, има и такива, дето казват, че се е случило нещо небивало, но това са празни приказки.

Аз, Синухе, видях на улицата как един младеж преби баща си. Видях бедни да се вдигат срещу богати и богове срещу богове. Видях едного, който някога беше пил вино от златни чаши, да се навежда одрипавял и да, загребва в шепите си вода от реката. Ония, дето бяха отмервали злато, просека по улиците, а жените им за една медна гривна се продаваха на татуирани негри, за да купят хляб на децата си.

Ала така е било открай време. И в древността под пищен сенник се е излягал някой, прекарал нощта на глинен под. Чужденци и тогава са нахлували, разбивали са главите на децата о къщните прагове и са поробвали жени, облечени с царствени ленени одежди. И тогава мъжете, построили си гробници за вечния живот, са бивали погубвани, а труповете им хвърляни в реката.

С една дума, не съм видял да се случва нищо ново – каквото е ставало по-преди, това ще става и в бъдеще. Както човекът не се е променил досега, така и в бъдеще не ще се промени. Ония, които ще дойдат подир мен, ще бъдат същите, каквито са били предшествениците ми. Как тогава ще проумеят мъдростта ми? Защо да се надявам, че ще четат словата ми?

Аз обаче ще пиша заради себе си, понеже знанието разяжда сърцето ми като луга, а радостта изчезна от живота ми. Започвам тази книга през третата година на изгнанието си, пиша я край бреговете на източното море, откъдето отплават корабите за Пунт, в близост до пустинята и недалеч от планините, от които царете някога са вадели камък за паметниците си. Пиша я, защото виното горчи в устата ми. Пиша я, защото изгубих желание да се забавлявам с жени и очите ми вече не се възхищават на градината и езерото с рибките. През студените зимни нощи едно чернокожо момиче сгрива постелята ми, ала и то вече не ми доставя радост. Певците прогоних, звуците на струнните инструменти и флейтите дразнят ухото ми. Затуй съм седнал да пиша аз, Синухе, който вече е безразличен към богатствата и златните чаши, смирната, абаносовото дърво и слоновата кост.

Да, те още са мое притежание, нищо не ми беше отнето. Все още робите се боят от пръчката ми, а стражите свеждат пред мен глава и отпускат ръце пред коленете си. Но свободата ми да се движа е ограничена и никой кораб не може да спре край скалистия бряг. Затуй аз, Синухе, никога вече не ще вдъхна аромата на черната земя през пролетните нощи и това ме кара да пиша.

А някога името ми стоеше в златната книга на фараона и аз живеях в позлатена къща до десницата на царя. Думата ми тежеше повече от тази на могъщите в Кеми. Велможите ми изпращаха подаръци и златни огърлици красяха врата ми. Притежавах всичко, което може да се пожелае, но по човешки жадувах за непостижимото. Затова сега съм тук. През шестата година от царуването на фараон Хоремхеб бях изгонен от Тива и ако се върна, ще ме убият като куче. Ще бъда смачкан като жаба, ако направя и крачка отвъд мястото, където ми е отредено да живея. Такава е повелята на царя, на фараона, който навремето беше мой приятел.

Но какво друго може да се очаква от човек с низше потекло, наредил да изличат имената на царете от списъка на владетелите и накарал писарите да впишат родителите му като велможи в списъка на царете? Присъствах на коронацията му, видях как на главата му поставиха червено-бялата корона. Шест години по-късно той ме прогони. Според изчисленията на писарите му обаче това се е случило през трийсет и втората година от неговото царуване. Не е ли тогава лъжа всичко писано в миналото и сега?

Оня, който живееше от истината, аз презирах през целия му живот поради неговата слабохарактерност и се ужасявах от разрухата, що сееше в Кеми в името на своята истина. Сега отмъщението му ме стигна по такъв начин, че и аз самият искам да живея от истината – не заради неговия бог, а заради себе си, Истината е като остър нож, тя е като неизлечима рана в човека, тя е луга, разяждаща дълбоко сърцето. Затуй на младини и в разцвета на силите си мъжът бяга от нея в домовете на разврата, заслепява очите си с труд и други занимания, с пътешествия и развлечения, с власт и строителство. Но идва ден, когато истината го пробужда като копие и тогава той вече не намира удовлетворение нито в мислите, нито в трудолюбието си, чувства се самотен – самотен

сред хората и изоставен от боговете в самотата си. Това го пиша аз, Синухе, защото знам много добре, че делата ми са били лоши, а пътищата ми – грешни, и съзнавам, че никой не ще извлече поука от тях, пък дори и случайно да прочете написаното. Затуй пиша единствено заради себе си. Нека другите измиват греховете си със светената вода на Амон – аз, Синухе, ще се пречистя, като опиша своите дела. Нека други оставят везните на Озирис да претеглят лъжите, наслоени в сърцата им – аз, Синухе, ще претегля своето сърце с тръстиково перо.

Но преди да почна книгата си, сърцето ми трябва да изплаче мъката си. Ето за какво тъжи помръкналото сърце на един изгнаник:

Който веднъж е пил от водата на Нил, той копнее да се върне при него. Някоя друга вода на земята не е в състояние да утоли жаждата му.

Който се е родил в Тива, той копнее да се върне там, защото на земята няма друг град като Тива. Израсналият на улицата мечтае да се върне на нея, да напусне палата от кедрово дърво и да се прибере в глинената къщурка. Той се блазни не от аромата на смирна и благовонни масла, а от лютия дим на огньовете от тор и от миризмата на пържена риба.

Готов съм да заменя златната си чаша с глинената паница на бедняка, стига кракът ми отново да докосне меката земя на Кеми. Ленените си одежди бих заменил със загорялата кожа на роба, ако можех още веднъж да доловя шумоленето на тръстиките от полъха на пролетния вятър.

Нил се разлива, над зелените му води градовете се издигат като скъпоценни камъни, лястовиците се завръщат, жерави пристъпят в тинята, а аз съм толкова далече... Ех, защо не съм лястовица, защо не съм жерав, та да разперя крила и да полетя покрай стражите обратно в Кеми!

Ще свия гнездо сред пъстрите колонади на Амон, където обелиските пламтят като злато и огън, а наоколо се носи дъхът на тамян и на принесените в жертва угоени животни. Ще свия гнездо върху покрива на някоя глинена къщурка в бедняшкия квартал. Волове теглят товари, занаятчий лепят папируси от тръстика, продавачи хвалят стоката си, а торни бръмбари търкалят топчетата си от тор по каменната настилка на улицата...

Бистра беше водата на моята младост, сладки бяха лудориите. Горчиво и тръпчиво е виното на старостта, най-вкусният меден сладкиш не може да се мери с коравия залък на моята бедност. Върнете се назад, години, потечете обратно, отминали времена! Заплувай, Амон, по небето от запад на изток, та да изживея още веднъж младостта си! Ни дума не ще променя, най-нищожната постъпка ще запазя. О, тънко тръстиково перо, о, гладки папируси, върнете ме към безползните ми дела, към младостта и лудориите ми!

Написа го изгнаникът Синухе – по-беден от всички бедняци в Кеми.

2

Сенмут, когото наричах мой баща, беше лекар на бедните в Тива. Кипа, която наричах моя майка, беше негова жена. Деца си нямаха. Появил съм се при тях, когато били на възраст. В простодушието си ме нарекли дар божи, без да предугаждат злото, което този дар щеше да им донесе. Майка ми Кипа ми дала името на приказния герой Синухе, защото обичаше приказките. Тя смяташе, че съм дошъл при нея, бягайки от опасности, също като легендарния Синухе, който в шатрата на фараона неволно узнал страшна тайна, затова избягал, години наред се скитал по чужди земи и преживял какви ли не приключения.

Това бяха детински измислици, подхождащи на наивната и душа, но тя се надявала, че и аз винаги ще отбягвам опасностите, за да не ме сполетяват бедни. Затова ме нарекла Синухе. Ала жреците на Амон твърдят, че името предопределя съдбата на човека. Кой знае, може би тъкмо то ме тласна към опасности и приключения в чужди земи. Може би заради името си трябваше да узная страшни тайни, тайни на царе и съпругите им, които можеха да ми струват живота. И най-сетне може би името ми ме направи изгнаник и заточеник.

Не, представата, че името е предопределило съдбата ми, е не по-малко наивна от надеждата на бедната Кипа, когато ме е нарекла Синухе. Убеден съм, че с мен щеше да се случи същото дори да се казвах Хепру, Хафран или Мойсей. При все това не може да се отрече, че Синухе стана изгнаник, докато Хеб, синът на сокола, получи червенобялата корона и под името Хоремхеб бе въздигнат във владетел на Горната и Долната земя. Ето защо нека всеки мисли за съдбовността на имената каквото си иска. Нали човек във вярата си търси утеха от неволите и злините на живота.

Роден съм по време на царуването на великия фараон Аменхотеп III. В същата година се е родил и оня, който искаше да живее от истината и чието име вече не бива да се споменава, защото е прокълнато. Навремето естествено това никой не е знаел. При раждането му в двореца устроили шумно празненство и царят принесъл многобройни жертви в големия храм на Амон, построен по негова поръка. Народът също се радвал, без да подозира какво бъдеще му се готви. Дотогава великата царска съпруга Тейе напразно очаквала да добие син, макар вече двайсет и две години да била велика царица и името и да стояло изписано редом с царското в храмовете и по изображенията. Затова той, чието име не бива да се споменава, с голяма тържественост бил провъзгласен за наследник на царската власт, след като жреците извършили обрязването му.

Той обаче се родил през пролетта, по време на сеитбата, докато аз, Синухе, съм видял бял свят още предишната есен, когато разливът бил най-голям. Денят на раждането ми не е известен – дошъл съм по течението на Нил в малка тръстикова лодка, намазана с катран, и майка ми ме намерила сред крайбрежната растителност недалеч

от прага на дома си. Толкова много била придошла водата тогава. Лястовиците наскоро се били завърнали и цвърчали около главата ми. Ала от мен не се долавял никакъв звук и тя ме помислила за мъртъв. Отнесла ме вкъщи, сгръла ме край огъня и дъхала в устата ми, докато съм почнал тихо да скимтя.

След като навестил болните си, баща ми се прибрал с две патици и крина брашно. Дочул скимтенето ми и помислил, че майка ми Кипа си е взела котенце. Почнал да я упреква, а тя му рекла:

– Не е коте, ами детенце! Радвай се, Сенмут, син ни се е родил!

Сенмут се развикал, че била изкуфяла, а тя ме показала и моята безпомощност трогнала сърцето му. Така те ме приели като свое собствено дете. На съседите също казали, че Кипа ме е родила; доста самонадеяно и не знам доколко са им повярвали. Кипа запазила тръстикова лодка, с която съм дошъл, и я окачила на тавана над леглото си. Баща ми взел най-хубавия си меден съд, занесъл го в храма и накарал да ме запишат в книгата за новородените като негов син, добит от Кипа. За обрязването ми се погрижил сам – нали бил лекар, боял се от ножовете на жреците, защото причинявали гнойни рани. Поради това не им позволил да ме докоснат. Пък може и от пестеливост да го е направил, понеже като лекар на бедните не бил кой знае колко заможен.

Всичко това, разбира се, не го помня, но майка ми и баща ми толкова пъти са ми го разказвали по един и същ начин, че няма защо да се съмнявам, а и не виждам причина да са ме лъгали. През цялото си детство ги смяха за мои истински родители и никаква тъга не помрачаваше дните ми. Едва след като ми отрязаха момчешките къдрици и станал юноша, те ми разкриха истината. Направили го от страхопочитание пред боговете и затуй, че баща ми не искал да живея цял живот с една лъжа.

При все това на мен не ми било отредено да узная кой съм, откъде съм дошъл и как се казват родителите ми. По причини, които ще назова по-нататък, подозирам нещо, но то е само мое предположение.

Едно знам със сигурност – аз не съм единственият, дошъл по течението на Нил в тръстикова лодка, намазана с катран. Тива беше голям град с храмове и дворци, около които се редяха многобройните глинени къщурки на бедняците. По времето на великите фараони много земи са били подчинени на властта на Египет. Величието и богатствата променяха нравите на страната. В Тива пристигаха чужденци, установяваха се като търговци и занаятчии и строяха храмове на боговете си. Не по-малка от разкоша, богатствата и пищността в храмовете и дворците беше сиромашията извън техните стени. Имаше бедняци, които подхвърляха децата си, но и заможни жени, чиито мъже бяха на път, пускаха доказателството за брачната си изневяра да плува надолу по течението в тръстикова лодка. Възможно е да съм бил подхвърлен от жената на моряк, измамила съпруга си с някой сирийски търговец. А може и да съм потомък на чужденци, щом не съм бил обрязан. След като ми отрязаха момчешките къдрици и майка ми Кипа ги прибра в малка дървена ракла при първите ми сандалки, тя ми показа тръстикова

лодка и аз дълго я разглеждах. Стъблата бяха пожълтели, начупени и опушени от дима на мангала. Пристегнатата беше с възли, правени от птицеловец, ала повече от това тя не можеше да разкаже за родителите ми. Така бе нанесена първата рана на сърцето ми.

3

С настъпване на старостта мислите като птици политат към детските години. В дните на моята старост споменът за детството ми сияе ясен и чист, сякаш по онова време всичко е било по-добро и по-хубаво, отколкото в днешния свят. В това отношение, изглежда, няма разлика между беден и богат, защото навярно никой не е чак толкова беден, че в детството му да не е имало искрица светлина и радост, щом на старини си спомня за него.

Баща ми Сенмут живееше в шумен бедняшки квартал край Нил, малко по-нагоре от стените на храма. Недалеч от къщата му нагоре по реката се простираха дългите каменни кейове, където корабите стоварваха стоката си. За моряците и търговците по тесните улички имаше бирарии и кръчми, както и публични домове, които богатите от центъра на града също посещаваха, донасяни в паланкини*. Съседи ни бяха бирници, подофицери, надзиратели на товарни гемии и няколко жреци от пета степен. Заедно с баща ми те бяха най-видните обитатели на бедняшкия квартал, като се извисяваха над останалите подобно на скала над водна повърхност.

В сравнение с глинени къщурки на най-бедните, долепени стена до стена в печални редици от двете страни на тесните улички, нашата къща беше голяма и просторна. Отпред имаше дори градина, широка няколко крачки, в която растеше сикомора, посадена от баща ми. Акациеви храсти я ограждаха откъм улицата, а за езерце служеше каменен басейн, който впрочем се пълнеше с вода само по време на разлива. Къщата имаше четири стаи. Една от тях майка ми използваше за кухня. Хранехме се на верандата, откъдето се влизаше и в приемната на баща ми. Два пъти в седмицата идваше чистачка да помага на майка ми, понеже тя обичаше чистотата, а веднъж седмично една перачка переше дрехите ни на реката.

В този беден, неспокоен, непрекъснато заливан от чужденци квартал, чиято поквара ми стана ясна едва като юноша, баща ми и съседите му пазеха традициите и тачеха старинните обичаи. Докато сред богатите и знатните от същинския град нравите вече бяха западнали, той и нему подобните оставаха твърди и непреклонни представители на стария Египет, не губеха страхопочитанието си към боговете, пазеха чистотата и безкористността на сърцето си. В противовес на квартала и хората, сред които трябваше да живеят и упражняват професията си, те чрез нравите и поведението си сякаш искаха да покажат, че нямат нищо общо с тях.

* Покрити носилки за благородници и заможни, носени обикновено от роби.

Но защо да разказвам неща, които осъзнах едва по-късно? Не е ли по-добре да припомня как шумоляха листата на сикомората, край чийто груб ствол се излягах и дирех убежище от пърлещото слънце? Защо да не спомена най-хубавата си играчка – дървения крокодил, който теглех с връвчица по уличната настилка и дървените му челюсти потракваха след всяко затваряне на боядисаната в червено уста? Слисани, съседските деца се трупаха да го видят. С колко сладкиши, с колко лъскави камъчета и парченца медна тел се бях сдобил затуй, че им давах да го потеглят и си поиграят с него. Такива играчки имаха само децата на знатните. Баща ми я беше получил от царския дърводелец, загдето бе излекувал с компреси цирея на седалищните му части.

Сутрин майка ми ме водеше със себе си на зеленчуковия пазар. Не правеше много покупки, но за да избере китка лук, трябваше и една водна мярка време, а за нови обувки – предобедите на цяла седмица. При пазаруването тя си придаваше вид, че е заможна и държи да има най-хубавото. Ако не купуваше всичко, което привличаше окоето ѝ, правеше го, за да ме приучи на пестеливост. Затова казваше:

– Богат е не онзи, който притежава злато и сребро, а който се задоволява с малко.

Уверяваше ме в това, а в същото време бедняшките ѝ старчески очи гледаха с възхита фините, леки като перушина разноцветни вълнени тъкани от Сидон и Библос. Кафявите ѝ задебели ръце галеха нежно щраусовите пера и накитите от слонова кост. Всичко това – стараше се тя да убеди и мен, и себе си – било излишно и непотребно. Ала детската ми душа се бунтуваше срещу тези нейни поуки. Аз на драго сърце бих имал маймунката, обвила ръка около врата на собственика си, или пък пъстрата птица, дете ломотеше сирийски и египетски думи. Не намирах също така нищо лошо в огърлиците и позлатените сандали. Доста по-късно установих, че и на бедната стара Кипа неимоверно много и се е искало да е богата.

Но тъй като беше само жена на бедняшки лекар, тя задоволяваше мечтите си с приказки. Вечер, преди да заспим, шепнешком ми разказваше всички приказки, които знаеше. Разказваше за Синухе и за корабкрушенеца, завърнал се с несметни богатства от страната на змийския цар, разказваше за божества и вещици, за чародеи и предишни фараони. Баща ми често негодуваше и казваше, че пълнела главата ми с глупости и празни мисли. Ала щом захъркваше, майка ми продължаваше разказа си – колкото за свое, толкова и за мое удоволствие. Още помня душните летни нощи, когато леглото изгаряше голото тяло, а сънят все не идеше. Още дотувам тихия ѝ приспивен глас и се чувствам прислонен до нея. Истинската ми майка едва ли би била по-добра и по-нежна от простодушната суверна Кипа, която винаги беше готова да нагости някой съпруг или недъгав разказвач на приказки.

Приказките ме забавляваха, но в пълна противоположност с тях беше живата улица, наситена с безброй аромати и миризми и разсадник на мухи. Понякога вятърът откъм пристанището довяваше на улицата упоиващия дъх на кедрово дърво и смирна. Случваше се от носилката на някоя знатна дама да капне благовонно масло, ако тя се

наведеше да нахока уличните хлапета. Привечер, когато златната ладия на Амон се насочваше към западните планини, от всички веранди и глинени къщурки към улицата се разнасяше миризмата на пържена риба, примесена с уханието на пресен хляб. Тази миризма на бедняшкия квартал в Тива обикнах през детските си години и оттогава никога не съм я забравял.

Първите поучения от баща си получавах на верандата по време на ядене. С уморена крачка той прекосяваше двора или излизаше от приемната си с пропити от острата миризма на мехлеми и лекарства дрехи. Майка ми му поливаше да си измие ръцете, сядахме на столчетата край софрата и тя поднасяше яденето. Случваше се тъкмо тогава по улицата да се зададе шумна група моряци, които – замаяни от изпитата бира – надаваха викове, удряха с пръчки по къщните стени и спираха да се облекчат край акациевите храсти. Баща ми беше съобразителен човек и не казваше нищо, преди да са отминали. Едва след туй ме поучаваше:

– Само един окаян негър или мръсен сириец ходи по нужда на улицата. Египтянинът върши това на закрито.

Или пък казваше:

– Виното е дар от боговете. Ако се пие с мярка, то радва сърцето. Една чаша не вреди никому, две развързват езика, но който изпразва цяла делва, събужда се пребит и обран в канавката.

Щом минеше някоя красавица, заметнала тялото си с прозирни дрехи, до верандата достигаше полъхът на благовонна помада. Бузите, устните и веждите ѝ бяха ярко оцветени, а влажният и поглед издаваше блясък, какъвто очите на порядъчните жени не познават. Докато я оглеждах захласнат, баща ми подемаше със сериозен глас:

– Да се пазиш от жена, която те заговаря с думите „хубави момко“ и гледа да те подмами, защото сърцето ѝ е мрежа и примка, а прегръдката ѝ изгаря по-лошо от огън.

Нищо чудно, че след такива поучения в детската ми душа се породил страх от делвите с вино и хубавиците, които не приличаха на обикновените жени. Същевременно обаче изпитвах извънредно опасно влечение и към едните, и към другите.

Още от малък баща ми ми позволяваше да влизам в приемната му. Показваше ми инструментите, ножовете и съдинките си с лекарства и ми обясняваше кое за какво се използва. Докато преглеждаше пациентите си, заставах до него и му подавах вода, превръзки, мехлеми и вино. Като всяка жена, майка ми не можеше да гледа рани и циреи и не проумяваше детския ми интерес към болестите. А децата просто нямат разбиране за болки и страдания, преди сами да са ги изпитали. За мен разрязването на един цирей изглеждаше любопитно и аз гордо разказвах на другите момчета всичко видяно, за да спечеля уважението им. При всеки нов пациент следях внимателно прегледа и въпросите на баща ми, докато накрая кажеше, че болестта е изцерима и че ще се заеме с лечението му. Имаше обаче пациенти, с чието оправяне той не можеше да се нагърби. На тях им написваше няколко реда на късче папирус и ги пращаше в Дома на

живота към храма. След като такъв пациент си отидеше, той обикновено въздъхваше, поклащаше глава и казваше:

– Горкият човечец!

Не всички пациенти на баща ми бяха бедняци. От увеселителните заведения му водеха да превързва мъже, чиито дрехи бяха ушити от най-фин лен. Понякога на преглед идваха сирийски корабни капитани, получили гнойни циреи или страдащи от зъбобол. Затуй не се учудих, когато веднъж се появи жената на един търговец на подправки, отрупана с накити и с разноцветни скъпоценни камъни по яката. Баща ми внимателно изслуша стенанията, охканията и оплакванията и от куп страдания. Бях много разочарован, когато той посегна към една хартийка, понеже се надявах, че ще може да я излекува и тя ще го възнагради с разни лакомства. Затова въздъгнах, поклатих глава и тихо промълвих:

– Горката женица!

Болната подскочи от уплаха и погледна разтревожено баща ми. А той преписа няколко старинни букви и знаци от един изтъркан папирус, сипа в една паничка масло и вино, потопи хартийката в сместа, докато мастилото се размие от виното, преля течността в глинено гърне и го даде на жената, като ѝ поръча да пие от лекарството незабавно щом почувства болки в главата и корема. Когато жената си отиде, погледнах баща си въпросително. Той се смути, покашля се няколко пъти и рече:

– Доста болести могат да се лекуват с мастило, ако с него се напише подходящо заклинание. – Повече не каза нищо, но след малко го чух да си мърмори: – Във всеки случай този цяр няма да ѝ навреди.

Щом навърших седем години, аз като всяко момче получих къса престилка, покриваща бедрата ми, и майка ми ме заведе да гледаме жертвоприношение в храма. По онова време храмът на Амон в Тива беше най-големият в Египет. От светилището и езерото на богинята на луната до него напъряко през града водеше алея, по която се редяха издялани от камък сфинкове с овнешки глави. Яки тухлени зидове ограждаха площта около храма и той заедно с постройките към него образуваше цял град във вътрешността на града. На върха на високия колкото планина пилон се вееха пъстри флагове, а от двете страни на медната порта исполинските статуи на царете бяха над територията на храма.

Прекрачихме портата и продавачите на книги за смъртта почнаха кой кресливо, кой шепнешком да предлагат на майка ми свитъците си. Майка ми ме поведе да видя работилниците на дърводелците и изложените дървени фигури на роби и слуги, които – получили заклинанието на жреците – работеха и се грижеха на оня свят за господаря си, така че не ставаше нужда той дори пръста си да помръдне. Но защо да разказвам онова, което всекиму е известно – нали всичко се връща към старото и човешкото сърце не се изменя? Майка ми плати таксата, събирана от присъстващите на жертвоприношението, и аз видях как жреците в бели одежди бързо и сърчно заклаха и

нарязаха бика, между чиито рога върху тръстиков шнур имаше печат, удостоверяващ, че животното е безупречно и няма нито един черен косъм. Жреците бяха охранени, бръснатите им и намазани с масло глави лъщяха. Те не обръщаха особено внимание на стотиците присъстващи и по време на цялото свещенодействие безочливо разговаряха за своите си работи. Аз пък разглеждах войнствените изображения по стените на храма и се удивлявах на величествените му колони. Никак не можах да проумея вълнението на майка ми, когато с просълзени очи ме поведе към къщи. Там тя свали детските ми обувки и ми нахлузи нови сандали, които бяха неудобни и дълго ми уби- ваха, преди да свикна с тях.

Когато се оплаках на баща си, той се засмя доброжелателно и каза, че едно момче от добро семейство вече не бивало да ходи босоного из града – толкоз много са се изменили времената. Разказа ми, че по времето на дядо му високопоставени особи все още можели да окачат сандалите на врата си и да тръгнат боси. Тогава нравите били по-прости и по-здравословни. Женската роба била тясна и без ръкави, а сега всяка жена, която държи на достойнството си, носи широки дрехи с пъстри яки. По-рано хората щели да се присмиват, ако някой мъж сложел колосана и надиплена престилка или ако ръкавите му били широки. Дядо му наистина нямало да познае град Тива, ако станел от гроба си да го погледне, и едва ли щял да разбере разговорната реч, примесена с толкоз много сирийски думи и названия на предмети. Човек си въобразявал, че колкото повече чужди думи употребява, толкова по-изискан ще изглежда.

Като се нахранихме, баща ми стана сериозен, положи широката си сръчна ръка върху главата ми и с плаха нежност погали къдриците по дясното ми слепоочие.

– Вече си на седем години, Синухе – рече той. – Време е да решиш какъв ще ставаш.

– Воин – отвърнах аз без колебание и не можах да си обясня израза на разочарование, изписал се върху благото му лице. Та нали на улицата любима игра сред момчетата беше играта на война, пред военния дом бях гледал как войниците се борят и се упражняват с оръжията си, видял бях бойни колесници с веещи се украшения от пера и с трещящи колела да потеглят на учение извън града. Кое друго поприще можеше да е по-славно и по-достойно от воинското? На войника не му беше нужно умението да пише. За мен това бе най-важното, защото по-големите момчета бяха разказвали какъв ужас било да се научиш да пишеш и колко безмилостно учителите скубели перчемите на учениците, ако случайно някоя глинена плоча се счупела или тръстиковото перо се прекършело между непохватните пръсти.

На младини баща ми явно не се е отличавал с особени дарования, иначе сигурно щеше да стане нещо повече от бедняшки лекар. Но в работата си беше добросъвестен, не нанасяше вреда на пациентите си и с течение на времето бе набрал много опит. Вече знаеше колко съм чувствителен и своенравен и затова не каза нищо за решението

ми. След миг обаче помоли майка ми да донесе една кана, влезе в приемната си и преля в нея евтино вино от една делва.

– Ела с мен, Синухе – каза той и ме поведе към брега.

Последвах го с недоумение. На кея той спря, загледан в една гемия, от която потни носачи, превили гърбове, разтоварваха стоки, зашита в денкове. Слънцето се спускаше към западните планини зад града на мъртвите, ние бяхме сити, ала носачите продължаваха да работят задъхани и облени в пот. Надзирателят ги гонеше с камшика си, а под един навес писарят си седеше спокойно и с тръстиково перо отбелязваше всеки пренесен товар.

– Като тях ли искаш да станеш? – запита баща ми.

Въпросът му ми се стори безсмислен и не отговорих, а само го погледнах учудено, защото никой естествено не желаше да стане носач.

– Блъскат се от ранни зори до късна вечер – каза баща ми Сенмут. – Кожата им е загрубяла като крокодилска кожа, дланите им са корави като крокодилски лапи. Едва след падане на мрака те се прибират в мизерните си глинени бордеи, вечерят парче хляб и глава лук и пият глътка кисела бира. Такъв е животът на носача. Такъв е също животът на орача. Такъв е животът на всички, които си вадят хляба с двете ръце. Да не би да им завиждаш?

Поклатих глава и го погледнах недоумяващо. Нали исках да стана воин, а не носач, нито пък чистач на тиня, поливач по нивите или вонлив говедар.

– Те никога не ще променят съдбата си – продължи баща ми сериозно. – Като умрат, телата им в най-добрия случай ще бъдат осолени и заровени в пясъка. Тях не ги очаква безсмъртие и блажен живот в Западната страна*. По това се различават от всички ония, които могат да си построят трайна гробница и да си платят за балсамиране на тялото, та да се запази за вечни времена. Знаеш ли откъде произтича това, Синухе?

С разтреперана брадичка погледнах към града на мъртвите, където белите храмове на фараоните аленееха от лъчите на залязващото слънце. Вече се досещах накъде бие баща ми.

– Те не знаят да пишат – каза той строго. – В живота и в смъртта никой не преуспява, ако не знае да пише.

Той надигна замислено каната, огледа се крадешком, сякаш се боеше да не би Кипа да ни наблюдава иззад ъгъла, и отпи глътка вино. Избърса устата си и ме дръпна за ръката да продължим по-нататък. Тръгнах със свито сърце, ала все пак решен да стана воин.

– Татко – казах аз, крачейки до него, – животът на воините не е лош. Живеят във военния дом и се хранят добре, вечер пият вино в публичните домове и се харесват на

* Или Страната на мъртвите – отвъден свят, в които според вярването на древните египтяни душата продължавала задгробния си живот.

жените. Най-добрите носят златни огърлици, макар че не знаят да пишат. От походите се връщат с плячка и роби, които работят и упражняват професии в тяхна полза. Защо тогава да не стана воин?

Вместо да ми отговори, баща ми ускори ход. Недалеч от голямото сметище, където бръмчаха рояци мухи, той се наведе и надзърна в ниска глинена колиба.

– Интеб, приятелю мой, тука ли си? – извика той.

Като се подпираше на тояга, от колибата излезе старец, изпохапан от гадини. Дясната му ръка някога е била отрязана малко под рамото, а престилката му се бе втвърдила от мръсотия. Старостта бе изсушила и сбръчкала лицето му и не бе оставила ни един зъб в устата му.

– Това... това Интеб ли е? – прошепнах аз към баща си, оглеждайки стъписано стареца. Защото Интеб беше герой, воювал под предводителството на най-великия сред фараоните, Тутмос III, по време на похода му в Сирия. За него, за подвизите му и за наградите, получени от фараона, още се разказваха легенди.

Старецът вдигна ръка за войнишки поздрав и баща ми му даде каната с вино. Двамата седнаха на земята, защото пред колибата нямаше дори пейка. Интеб с разтреперана ръка поднесе каната към устните си и жадно пи, като внимаваше да не разлее нито капка.

– Синът ми Синухе е решил да става воин – рече баща ми, подсмивайки се, – та го доведох при теб, Интеб, при единствения още жив герой от победните войни, за да му разкажеш за славния живот и подвизите на воина.

– В името на Сет и Ваал и на всички други зли духове! – изруга старецът, разсмя се дрезгаво и впери късогледите си очи в мен. – Да не е полудяло момчето ти?

Беззъбата му уста, угасналият поглед, висящият чукан на сакатата ръка и набръчканата му мръсна гръд изглеждаха толкова ужасно, че аз се свих зад баща си и го хванах за ръкава.

– Ех, момче, момче – въздъхна Интеб и се захили. – Ако за всяко проклятие, що съм изрекъл по живота и жалката си орисия на воин, получех глътка вино, можех да напълня езерото, дето фараонът го бил построил за угода на своята старица. Не съм го виждал, защото нямам с какво да платя и да мина отвъд реката, ала не се съмнявам, че то ще се напълни и ще остане още толкова много вино, че да се напие цяла войска.

Той пак отпи жадно от каната.

– Но нали воинската професия е най-достойната от всички професии – обадох се аз с треперещ глас.

– Достойнството и славата – отвърна героят на Тутмос – не са нищо друго освен тор, от който само мухите се хранят. През живота си съм изприказвал куп лъжи за войната и героизма, за да ме почерпят чаша вино зяпналите наивници. Но баща ти е почтен човек, него няма да мамя. Затуй ти казвам, синко, че от всички професии воинската е най-последната и най-окаяната.

Виното изглади бръчките по лицето му и разпали огън в старческите очи. Той се надигна и притисна единствената си ръка към врата си.

– Виж, момче – извика той. – Петорна златна огърлица украсяваше този мършав врат. Лично фараонът ми я окачи. Кой може да преброи отсечените ръце, които трупаха пред шатрата му? Кой първи се изкачи по стената на Кадеш? Кой се втурваше като разярен слон сред вражеските редици? Това бях аз, героят Интеб! Но днес кой ми е благодарен за това? Златото си пропилях, робите, които получих като военна плячка, избягаха или измряха в нищета. Дясната ми ръка остана в страната Митани, а аз самият отдавна щях да съм просяк по улиците, ако добри хора не ми носеха сегиз-тогиз сушена риба и бира, за да разказвам на децата им истината за войната. Да, синко, аз съм великият герой Интеб, ала погледни ме! Младостта ми мина в пустинята, в глад, мъки и напрежение. Там плътта на крайниците ми се стопи, кожата ми се оцави, сърцето ми стана по-твърдо от камък. А най-лошото е, че в безводните пустини гърлото ми пресъхна и оттогава страдам от вечна жажда, както всеки воин, завръщаш се жив от походи в далечни страни. Откакто загубих ръката си, животът ми се превърна в кошмар. Да не ти разправам пък за болките и мъките, причинени ми от фелдшерите, когато с вряло масло обгориха раната на ампутираната ми ръка. На баща ти това е известно. Благословено да е името ти, добри и справедливи Сенмут, но виното свърши!

Старецът замълча, изпъшка, седна на земята и унило обърна каната с дъното нагоре. Буйният пламък в очите му угасна и той отново беше старият нещастен мъж.

– Но воинът няма нужда да знае да пише – осмелих се да промълвя аз боязливо.

– Хм – промърмори Интеб и погледна към баща ми.

Баща ми бързо свали от ръката си една медна гривна и я подаде на стареца. Той се провикна и някакъв мръсен хлапак тутакси дотърча, взе гривната и каната и тръгна към кръчмата да купи още вино.

– Не купувай от най-хубавото – извика неспокойно Интеб подире му, – може и кисело да е, от него дават повече. – Той пак ме погледна замислено и каза: – Прав си, войникът няма нужда да знае да пише, необходимо е само да се научи да воюва. Ако знаеше да пише, щеше да стане военачалник, да командва и най-храбрия воин, а останалите да праща пред себе си в боя. Защото всеки научил се да пише е годен за пълководец, докато оня, който не умее да прави драскулки по книгата, не го бива даже за стотник. Къде е тогава радостта от златните огърлици и почетните знаци, щом те командва човек с тръстиково перо? Ала така е било и така ще си остане. Затуй, момчето ми, ако искаш да командваш и предвождаш войската, първо се научи да пишеш. Тогава окичените със златни огърлици ще ти се покланят, а робите ще те носят на бойното поле в паланкин.

Мръсният хлапак се върна, като освен пълната кана носеше и една делва вино. Лицето на стареца засия.

– Баща ти Сенмут е добър човек – каза той дружелюбно. – Грамотен е, а в дните на моето величие и щастие, когато виното не ми липсваше, той ме лекуваше, щом почнеха да ми се привиждат крокодили и хипопотами. Добър човек е, макар да е само лекар и да не може един лък да опъне. Хвала му!

Аз уплашено гледах делвата с вино, с която Интеб явно се гласеше да се заеме, и нетърпеливо задърпах баща си за широкия изпоцапан с лекарства ръкав. Боях се, че заради виното скоро щяхме да се събудим пребити край някой уличен тъгъл. Баща ми Сенмут също се бе вторачил в делвата, въздъхна тихо и ме поведе към къщи. С пискливия си старчески глас Интеб поде някаква сирийска военна песен и голият загорял от слънцето уличен хлапак почна да се смее.

Аз, Синухе, погребях мечтата си за воинско поприще и на следния ден не се възпротивих, когато баща ми и майка ми ме заведоха да се уча.

4

Баща ми, разбира се, нямаше средства, за да ме даде в някое от големите училища към храмовете, където получаваха образование синовете, а понякога и дъщерите на знатните, богатите и жреците от по-висока степен. Учител ми стана старият жрец Онех. Живееше само на няколко пресечки от нас и водеше занятията на порутената си веранда. Учениците му бяха деца на занаятчии, търговци, пристанищни надзиратели и подофицери. Техните амбициозни родители се надяваха да им осигурят писарска професия. Като бивш книговодител в склада към храма на неземната Мут, Онех беше много подходящ, щом трябваше да се даде начална грамотност на деца, които по-късно щяха да се занимават с теглене на стоки, мерене на зърно, броене на говеда или пресмятане на войнишки провизии. В световния град Тива имаше десетки и стотици такива малки училища. Обучението беше евтино, тъй като от учениците се искаше само да се грижат за стария Онех. Зиме синът на въглищаря носеше дървени въглища за мангала му, синът на тъкача го снабдяваше с дрехи, а от сина на търговеца на жито получаваше брашно. Баща ми лекуваше безбройните му старчески оплаквания. Даваше му да пие варени билки, които – размесени с вино – успокояваха болките.

Тази зависимост караше Онех да е благ учител. Ако някое от момчетата задремеше над плочата за писане, той не го дърпаше за перчема, а му налагаше на другия ден да донесе от къщи нещо вкусно за ядене. Понякога синът на търговеца на жито донасяше паница бира. В такива дни слушахме внимателно, защото старият Онех се оживяваше и разказваше изумителни истории за оня свят или легенди за неземната Мут, за бога творец Птах и за други нему близки божества. Ние се кискахме и смятахме, че хитро сме го подвели да забрави за един ден мъчните уроци и скучните писмена. Едва много по-късно прозрях, че старият Онех е бил по-мъдър и по-разумен, отколкото съм си мислел. С приказките си, разкрсявани от наивно набожното му въображение,

той преследваше определена цел – преподаваше ни нравствените закони на стария Египет. Нито една злина нямало да остане ненаказана. Един ден всяко човешко сърце щяло безжалостно да бъде претеглено пред височайшия престол на Озирис. Онзи, чиито зли дела възникват на Чакалоглавия извадели най-вече, щял да бъде хвърлен за храна на Кръвожадания, а Кръвожадания бил крокодил и хипопотам ведно, само че по-страшен и от единия, и от другия.

Разказваше ни също за Задноликия – мрачния лодкар по водите на задгробния свят, без чиято помощ мъртвият не можел да стигне до полята на блажените. Когато гребял, той винаги гледал зад себе си, а не напред като земните лодкари по Нил. Онех ни караше да учим наизуст думите, с които Задноликия можел да бъде умилолюбив и подкупен. Караше ни да преписваме и възпроизвеждаме по памет техните писмени означения. Грешките ми поправяше с кротки забележки. Трябвало да разберем, че и най-малката грешка можела да осуети блажения ни живот на оня свят. Ако в писмото ни до Задноликия имало и една грешка, щели сме за вечни времена да блуждаем като сенки по брега на тъмните мътни води или още по-лошо – да попаднем в ужасните бездни на царството на мъртвите.

Няколко години посещавах училището на Онех. Баща ми неслучайно ме беше пратил там. Според него никой не биваше да се захваща насилно с професия, която не му е по волята. Ако не се оказал способен, той нямаше желание принудително да ме прави писар. Ако обаче проявях интерес и влечение, Онех можеше по-нататък да ме препоръча в училището към храма, откъдето за мен щеше да се открие път към желаното от баща ми жизнено поприще. Не ми ли се удадеше това, оставаше възможността да си изкарвам прехраната като сметач или дребен писар или пък от военните продоволствени складове все пак да поема пътя към войската. Но по онова време тези негови планове ми бяха неизвестни.

Най-добрият ми приятел в училище беше няколко години по-възрастният Тутмос, чийто баща командваше група бойни колесници. Още от дете той беше свикнал да се занимава с коне и да се бори.

Баща му, в чийто камшик бяха вплетени медни нишки, мечтаеше синът му да стане велик военачалник и затуй държеше първо да се научи да пише. Ала прославеното име на Тутмос не се оказа чудотворно, както се надяваше баща му. Щом стъпи в училище, престанаха да го интересуват ученията с бойни колесници и мятането на копие. С лекота усвояваше писмената и докато другите отчаяно се напругаха, той си рисуваше по плочата. Изобразяваше колесници, коне, изправени на задните си крака, и борещи се воители. Носеше глина в училище и веднъж, докато Онех отпиваше бира от паницата и разказваше легенди, той измайстори едно разкривено подобие на Кръвожадания, който със зинала паст се мъчи да налага някакво дребно плешиво старче. По гърбицата и закръгленото му коремче не беше трудно да се отгатне, че това е Онех. Но Онех не се разсърди. На Тутмос никой не можеше да се разсърди. Лицето му беше широко,

краката – къси и дебели, както на хората от простолюдието, ала очите му излъчваха завладяващо весело настроение, а сърчните му ръце ваяха от глината животни и птици за всеобща радост. Първоначално се стараех да спечеля приятелството му заради неговите воински качества, но то се запази дори тогава, когато воинското поприще вече ни най-малко не го привличаше.

По време на учението с мен стана чудо. Стана съвсем внезапно и аз още си спомням за оня миг на проблясък. Беше приятен хладен пролетен ден. Наоколо цвърчаха птици, а щъркелите стягаха гнездата си по покривите на глинените къщурки. Водата се бе оттеглила и земята се покриваше с гучна зеленина. В градините стопаните засяваха семена и садяха разсад. Беше ден за палуване и на нас не ни се седеше мирно на порутената веранда у Онех, чиито кирпичени стени се ронеха, щом ги побутнеш. Чертаех разсеяно досадните знаци и букви, които се дълбаят в камък, а редом с тях – съответните съкращения, употребявани в папирусите. Но ето че някаква отдавна забравена дума на Онех, някакво особено вътрешно чувство внезапно накара думите и писмената да оживеят пред мен. Изображението се превърна в дума, думата – в сричка, сричката – в буква. Като свързвах буквите една с друга, се раждаха нови думи, живи, чудни думи, които вече нямаха нищо общо с първоначалните изображения. И най-простият поливач на ниви разбира отделното изображение, но две изображения едно до друго са понятни само на грамотния. Вярвам, че всеки, който се е научил да пише и чете, се досеща за кое прозрение намеквам. За мен това преживяване беше по-силно и по-привлекателно, отколкото да откраднеш нар от коша на овощаря, по-сладко от суха фурма, прекрасно като вода за жаждналия.

От този момент нататък аз вече не се нуждаех от подканване. Поглъщах знанията на Онех, както сухата почва попива придошлите води на Нил. Научих се да пиша бързо. Постепенно свикнах да разчитам и написаното от други. На третата година ми даваха да сричам вече от изтъркани папирусови свитъци и да диктувам поучителни истории, които останалите записваха.

По онова време забелязах също, че външно се различавах от съучениците си. Лицето ми беше по-тъсно, кожата – по-светла, крайниците – по-тънки от тези на яките момчета. Приличах не толкова на хората, сред които живеех, а на децата на високопоставените и ако се облечех като тях, едва ли някой щеше да ме отличи от момчетата, носени в паланкини или съпровождани по улиците от роби. Това даваше повод да ме подиграват. Синът на търговеца на жито посягаше да ме прегърне и ме наричаше момиченце, което ме принуждаваше да го бода с калема. Близостта му ми беше противна, защото вонеше. Търсех компанията на Тутмос, но той никога не ме докосваше с ръка. Веднъж ми каза плахо:

– Искаш ли да ми позираш? Ще извая образа ти от глина.

Заведох го у дома и на двора, под сикомората, той направи от глина фигурка, която приличаше на мен. С остро перо отдолу издълба името ми. Майка ми Кипа ни

донесе сладкиши, ала при вида на фигурката се изплаши и извика, че това било магьосничество. Баща ми обаче заяви, че Тутмос можел да стане царски скулптор, ако го приемели в училището към храма. Аз шеговито се поклоних пред него с отпуснати пред коленете ръце, както се отправя поздрав към високопоставени. Очите на Тутмос заблестяха, но после въздъхна и каза, че от това нямало да излезе нищо. Баща му вече настоявал да се върне във военния дом и да постъпи в школата за подофицери към състава от бойни колесници. Познанията му по писане били достатъчни за бъдещ военачалник. Сенмут ни остави насаме, а от кухнята продължи да се чува мърморенето на Кипа, докато ние с Тутмос унищожавахме вкусните мазни сладкиши и се чувствахме превъзходно.

В онези времена аз все още бях щастлив.

5

Така дойде денят, в който баща ми облече най-хубавата си, чисто изпрана дреха, сложи около врата си широка, избродирана от Кипа яка и се отправи към големия храм на Амон. В себе си той тайно ненавиждаше жреците, но без тяхната помощ и намеса не ставаше нищо ни в Тива, ни в цял Египет. Те раздаваха право и произнасяха присъди, така че някой по-дързък можеше да обжалва в храма дори царска присъда, за да спаси кожата си. В ръцете на жреците се намираше обучението по всички по-висши професии. Те предсказваха равнището на водата и размера на очакваната реколта и въз основа на това определяха данъците в цялата страна. Но защо да се спирам на тия подробности, след като всичко се е върнало към старото и нищо не се променя?

Не вярвам тогавашната просителска мисия на баща ми да му е била по сърце. Животът му на лекар беше протекъл в бедняшкия квартал и той се бе отчуждил от храма и от Дома на живота. Сега като други несретни бащи трябваше да се нареди пред управата на храма в очакване първожрецът да благоволи да го приеме. И днес още виждам пред себе си всички ония бедни бащи, облечли най-хубавата си дреха и насядали в двора на храма с честолюбивата мечта животът на синовете им да е по-честит от техния. Те често пристигаха в Тива след дълго пътуване по реката, носеха си провизии и предлагаха на стражите и писарите подкупи, за да могат да разговарят с лъщящия от скъпи помади жрец, загърнат със златоткана дреха. А той мръщи нос от миризмата им и ги хока невъздържано. На Амон обаче му трябваша все нови и нови служители. Богатствата и мощта му растяха, а с тях и нуждата от грамотни люде ставаше все по-голяма. И въпреки това всеки баща смяташе, че му е оказана височайша милост, ако настанеше сина си в храма, макар в действителност тъкмо синът му да беше дар за светилището, и то по-ценен от злато.

Щастието се усмихнало на баща ми, защото едва било станало следобед, когато покрай него случайно минал старият му колега Птахор, заел междуременно длъж-

ността царски трепанатор*. Баща ми се осмелил да го заговори и той обещал да ни посети лично, за да ме види.

За уречения ден баща ми купи гъска и хубаво вино. Кипа шеташе и гълчеше. От кухнята се разнасяше апетитна миризма на гъша мас, която привлече просяци и слепци по улицата пред нас. С песни и свирни те се стараеха да заслужат дела си в угощението, докато най-сетне Кипа им раздаде натопени в маста къшеи хляб и ги отпрати. Двамата с Тутмос изметохме улицата пред къщата и по посока към града. Баща ми бе посъветвал Тутмос да се навърта наоколо след пристигането на госта, защото Птахор може би щял да пожелае да разговаря и с него. Бяхме деца, ала щом баща ми запали тамян и окади верандата, обзе ни тържествено настроение като в храм. Аз наглеждах каната с благоуханна вода и пъдех мухите от снежнобялата ленена кърпа, която Кипа бе скътала за погребението си, но сега се налагаше Птахор да я използва за пешкир.

Трябваше да чакаме дълго. Слънцето залезе и въздухът се разхлади. Тамянът изгоря, а гъската унило цвъртеше в пещта. Аз огладнях, лицето на Кипа се удължи и застина. Баща ми мълчеше и въпреки настъпилия мрак не му се щеше да запали осветлението. Седяхме на верандата, като отбягвахме да се поглеждаме. Тогава разбрах колко много тъга и разочарования може да донесе на бедните и нискостоящите лекомислието на богатите и високопоставените.

Но ето че най-сетне откъм улицата просветна пламъкът на факел. Баща ми скочи, бързо донесе от кухнята въглен и запали двата светилника. Разтреперан, аз сграбчих каната с вода, усещайки до себе си тежкото дишане на Тутмос.

Царският трепанатор Птахор пристигна в прост паланкин, носен от двама негри. Пред него поклащаше факел дебел, явно пиян слуга. С пшккане и радостни възгласи Птахор слезе от паланкина и поздрави баща ми, който се поклонил с отпуснати пред коленете ръце. Птахор сложи ръка на рамото му – било за да покаже, че не е необходима чак такава церемониалност, било за да намери опора. Облегнат на баща ми, той ритна факлоносеца и го прати да изтрезнява под сикомората. Негрите бутнаха паланкина под акациевите храсти и без да чакат заповед, седнаха на земята.

Продължавайки да се опира на бащиното ми рамо, Птахор се изкачи на верандата. Независимо от неговите възражения аз му полях да си измие ръцете и му протегнах ленената кърпа, но той помоли аз да го избърша, щом вече съм му поливал. След туй ми благодари любезно и каза, че съм бил хубав момък. Баща ми го покани да седне на почетното място – стола с облегалка, взет на заем от дома на търговеца на подправки. Той седна и се огледа с малките си любопитни очи, примижавайки от светлината на лампите. Настана кратко мълчание. Птахор се покашля, извини се и поиска нещо за пиене, понеже от дългия път гърлото му било пресъхнало. Баща ми се зарадва и му

* Хирург, който с отваряне на черепа лекува мозъчни заболявания.

наля вино. Птахор го помириса недоверчиво, отпи глътка, след което с видимо задоволство изпразни чашата и въздъхна облекчено.

Беше нисък кривокрак мъж с бръсната глава. Под тънката дреха гърдите и коремът му бяха провиснали. По яката му имаше скъпоценни камъни, но тя, както и цялото му облекло, беше изцапана с петна. Миришеше на вино, пот и помада.

Кипа му поднесе сладки, пържена дребна риба, плодове и печена гъска. Той хапна учтиво, макар несъмнено да идваше от богато угощение. Опитва от всичко и изрече похвали, които много зарадваха Кипа. По негова молба занесох ядене и бира и на негрите, но те отвърнаха внимателно с непристойни думи и запитаха няма ли да си тръгва вече оня дебелак. Слугата хъркаше тежко под сикомората и не ми се щеше да го будя.

Вечерта доста се обърка, защото баща ми също пи, и то повече, отколкото го бях виждал да пие друг път, така че накрая Кипа седна в кухнята, хвана се за главата и се завайка. Когато делвата с вино се изпразни, наченаха лековитите вина на баща ми, а като свършиха и те, минаха на обикновена бира, защото Птахор уверяваше, че не бил придирчив.

Разговаряха за времето, когато бяха учили заедно в Дома на живота, припомняха си историйки за учителите и се прегръщаха, клатушкайки се по верандата. Птахор разказваше за опита си като царски трепанатор и заяви, че това е последната област в медицината, на която лекарят би могъл да се посвети, и че мястото ѝ било по-скоро в Дома на смъртта, отколкото в Дома на живота. Но тя била свързана с малко работа, а пък той открай време си бил мързелив, както баща ми, кроткият Сенмут, сигурно добре помнел. С изключение на зъбите, гърлото и ушите, които изисквали свои специалисти, черепът според него бил най-лесен за изучаване и затуй го бил избрал.

– Ако бях по-усърден – продължи той, – щях да стана обикновен честен лекар, за да раздавам живот, а не смърт, когато някой старей или неизлечимо болен омръзне на роднините си. Щях да раздавам живот като теб, приятелю Сенмут. Можеше и по-беден да бъда, ала щях да вода по-достоеен и по-здравословен живот.

– Не му вярвайте, момчета – рече баща ми, защото и Тутмос седеше с нас, стиснал чашка вино в ръката си. – За мен е гордост да се наричам приятел на царския трепанатор Птахор – най-способния в професията си в цял Египет. Нали си спомням удивителните отваряния на черепи, с които спаси живота на високопоставени и низши и събуди всеобщо възхищение. Той прогонваше злите духове, дето карат хората да получават, и изчистваше кръглите им яйца от мозъка на болните. Благодарните пациенти го възнаграждаваха със злато и сребро, с огърлици и съдове за пиене.

– Но още по-богато ме възнаграждаваха благодарните роднини – добави Птахор с преплитащ се език. – Защото, ако случайно излекувам един на десет, един на петдесет, не, нека кажем един на сто души, толкова по-сигурна е смъртта на останалите.

Ти чул ли си поле един фараон да е живял повече от три дни след отваряне на черепа му? Не. Колкото по-богати и по-високопоставени са неизлечимите и умопомрачените, толкова по-скоро ми ги пращат да ги оправя с кремъчния си нож. Ръката ми избавя от страдания, ръката ми раздава наследства, имоти, стада и злато, ръката ми издига фараони на трона. От мен се боят и никой не смее да ми противоречи, защото знам твърде много. Но колкото повече знам, толкова по-голяма става мъката ми. Затуй съм нещастен.

Птахор се разхлипа и избърса носа си в савана на Кипа.

– Ти си беден, но честен, Сенмут – изхълца той. – Затуй те обичам. А пък аз съм богат, ама скапан. Скапан съм като купчина тор, оставена на пътя от някое говедео.

Той сне обшитата си със скъпоценни камъни яка и я сложи на врата на баща ми. Сетне запяха песни, чиито думи не разбирах, ала Тутмос слушаше с интерес и каза, че такива непристойни песни дори във военния дом не се пеели. В кухнята Кипа почна да ридае, а откъм акациевите храсти единият негър се приближи, сграбчи Птахор и понечи да го отнесе в паланкина, защото времето за лягане отдавна беше минало. Птахор обаче се съпротивяваше, хленчеше горко, призоваваше стражите на помощ и викаше, че негърът щял да го убие. Тъй като от баща ми не можеше да се очаква подкрепа, ние с Тутмос заудряхме негъра с пръчки. Сипейки ругатни, той се оттегли разгневено и отведе другаря си заедно с паланкина.

Птахор изля последната бира върху себе си, поиска помада, за да намаже лицето си, и реши да се къпе в езерцето на двора. Тутмос ми подшушна, че най-добре би било да напъхаме старците в леглото. Така баща ми и царският трепанатор се озоваха прегърнати в брачното ложе на Кипа. Заспивайки, те с преплитащ се език продължаваха да се уверяват във вечното си приятелство.

Кипа плачеше, скубеше косите си и посипваше главата си с пепел от пещта. Мен ме тревожеше мисълта какво ще кажат съседите, защото в нощната тишина песните и олелията се бяха разнесли далеч из околността. Тутмос обаче не се притесняваше и твърдеше, че във военния дом и у тях бил виждал по-големи щуротии, когато водачите на колесници си спомняли за миналото и за наказателните експедиции в Сирия и страната Куш. Той дори смяташе, че вечерта е минала чудесно, понеже старците не били поканили да ги забавляват свирачи и танцьорки от увеселителните заведения. След като успя да успокои Кипа, ние криво-ляво разчистихме следите от празненството и отидохме да спим. Слугата остана да хърка под сикомората, а Тутмос легна при мен, прегърна ме и нали беше пийнал от виното, заговори за момичета. Но тъй като бях няколко години по-малък, те не ме интересуваха и аз бързо заспах.

Рано сутринта ме разбуди някаква тупурдия в спалнята. Надникнах и видях, че баща ми – облечен и с яката на Птахор на врата си – продължаваше да спи дълбоко, а Птахор седеше на пода, държеше се за главата и с жален глас се питаше къде ли се намира.